

Badis Róbert

ELFOGYÓBAN?

A vajdasági magyarok demográfiai helyzete a 21. század elején

Szerbia népessége a 2011-es népszámlálás elsődleges adatai szerint az elmúlt kilenc évben 377 335-tel, azaz 7 498 001-ről 7 120 666-ra csökkent. Vajdaságban megtörni látszik egy hosszú, a 20. századot jellemző népességnövekedési folyamat, hiszen annak ellenére, hogy országon belül a térség migrációs célrégiónak tekinthető, 1981 óta először csökkent újra 2 millió alá a népességszám: 115 103 fővel kevesebb lakost írtak össze, mint 2002-ben.¹ A népszámlálási adatokból kiolvasható tendencia szerint Szerbiában a települések nagy többségében depopuláció figyelhető meg, míg Belgrád és a regionális központok (Újvidék, Nis, Novi Pazar) népessége növekszik. A népesség nemzetiségekre vonatkozó adatait 2012 őszén publikálja a Szerb Statisztikai Hivatal. A két census között publikált nemzetiségre bontott születési és halálozási statisztikákból meg tudjuk becsülni, hogy milyen mértékű népességfogyatkozásra számíthatunk a vajdasági magyarok esetében.

Szerbiában a 2002-es népszámlálás szerint 293 299 magyar nemzetiségű élt, ebből 290 207-en, azaz 98,4 százalékuk Vajdaságban. A tartomány összlakosságának 14,28 százalékát alkották magyarok. A kilencvenes években a vajdasági magyarok száma csökkent legnagyobb arányban a határon túli magyar közösségek közül: 49 284-gyel, azaz 14,51 százalékkal. A magyar népesség átlagéletkora rendkívül magas, 43,1 év volt. A fenti adatokat csak súlyosbíthatja, hogy a valószínűleg a magyarokat felülszámlálták 2002-ben, hiszen a kilencvenes években elmenekültek egy részét otthonmaradt hozzátartozóik ott-honlakóként jelentették be.

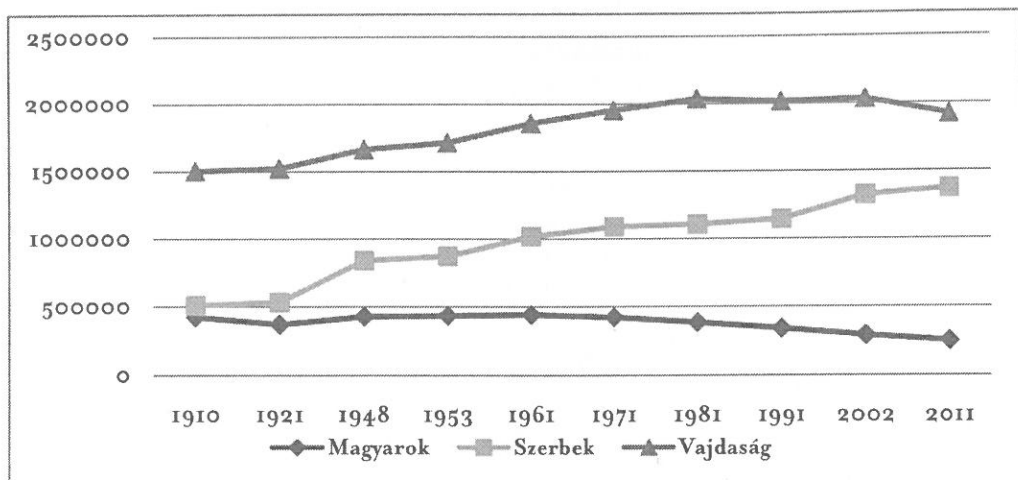
A Vajdaságban élő magyarok száma a II. világháború után a hatvanas évekig emelkedett. Legtöbb magyar nemzetiségűt, szám szerint 442 561-et az 1960-as népesség-összeírásakor regisztráltak. Ettől az időponttól kezdve a magyar népesség száma folyamatosan csökken.

A Vajdaság össznépessége a 20. század elejei másfél millióról kétmillióra növekedett, 1980 és 2002 között stagnált, és az utóbbi tíz évben csökkent. A nyolcvanas évek szám-beli stagnálása inkább a még viszonylag magas termékenységnek, míg a kilencvenes évek stagnálása már a Vajdaságba települő menekülteknek volt köszönhető. A szerb lakosság száma és a népességen belüli aránya folyamatosan nőtt. Becsléseink szerint a szerb népesség aránya mára elérte a 70 százalékot (1991-ben ez az arány még csak 56,8 százalék volt). Az etnikai térszerkezet átalakulásának egyik oka, hogy az elvándorlók (akik között felülreprezentáltak a magyarok) helyére szerb nemzetiségű menekültek érkeztek a kilencvenes évek folyamán.

¹ Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u Republici Srbiji 20011. Prvi Rezultati. Republika Srbija – Republički zavod za statistiku.

1. ábra

A Vajdaság népességszámának alakulása 1910–2011

A születések számának alakulása 2002 és 2010 között a vajdasági magyarok körében

A Szerb Statisztikai Hivatal évente teszi közzé az újszülöttek számát községsoros és nemzetiségek szerinti bontásban. Az újszülöttre vonatkozó nemzetiségi adat hetero-identifikáció eredménye, mivel a születést bejelentő (általában az anya) határozza meg. Azonban általános gyakorlatnak tekinthető, hogy az anya nemzetisége szerint regisztrálják a gyermekeket. A vizsgált időszakban közel kétezerrel, azaz tíz százalékkal csökkent a születések száma a Vajdaságban: 2002-ben még 20 030 újszülöttet regisztráltak, 2010-ben már csak 18 145-öt. A szerb nemzetiségű újszülöttek száma az elmúlt tíz évben kisebb fluktuálással, de stagnált 13 ezer körül. Ezzel szemben a magyar nemzetiségű újszülöttek száma nagy mértékben csökkent 2817-ről 2175-re, ami több mint 20 százalékos visszaesés. A fogvatkozás folyamatát tekintve elmondhatjuk, hogy 2002 és 2004 között stagnált, 2005-ben drasztikusan csökkent, majd lassú apadásnak indult a magyar vonatkozású születések száma. E két tendencia következménye, hogy a szerb újszülöttek aránya növekedett, míg a magyar újszülötteké csökkent az újszülöttek teljes kontingensén belül.

A gyermekvállalás egyre későbbre tolódása általános jelenség a Vajdaságban is: a nők 2002-ben átlagosan 27,1 évesen, 2010-ben pedig 28,1 évesen vállalták az első gyermeküket. Egyre növekvő arányt képviselnek a házasságon kívül született gyermekek is. A magyar és a szerb nemzetiség esetében is valamivel több mint 18 százalék volt az házasságon kívül születettek aránya a vizsgált időszak kezdetén. 2010-re a szerb nemzetiségűek esetében 21 százalékra emelkedett ez az arány, a magyar nemzetiségűek

esetében azonban már elmondható, hogy a gyermekek több mint a negyede házasságon kívül születik.²

1. táblázat

Élveszületések száma és aránya Vajdaságban nemzetiségként, 2002–2007

	Élveszületések száma	Szerb újszülöttek	Magyar újszülöttek	Szerb újszülöttek aránya	Magyar újszülöttek aránya
2002	20 030	13 238	2817	66,10	14,06
2003	20 381	13 616	2839	66,80	13,93
2004	20 206	13 700	2861	67,80	14,16
2005	19 058	12 983	2490	68,12	13,06
2006	19 102	13 199	2489	69,10	13,03
2007	18 380	12 863	2333	69,98	12,69
2008	18 339	13 009	2236	70,93	12,19
2009	18 590	13 234	2164	71,19	11,64
2010	18 145	12 805	2175	70,57	11,98

2. táblázat

Házasságon kívül született gyermekek száma és aránya a Vajdaságban nemzetiségek szerint, 2002–2010

	Vajdaság		Szerb		Magyar	
	Esetszám	Százalék	Esetszám	Százalék	Esetszám	Százalék
2002	4253	21,2	2450	18,5	519	18,4
2003	4444	21,8	2441	17,9	537	18,9
2004	4710	23,3	2644	19,3	595	20,8
2005	4432	23,2	2460	18,9	536	21,5
2006	4456	23,3	2535	19,2	503	20,2
2007	4346	23,6	2446	19,0	512	21,9
2008	4442	24,2	2583	19,8	520	23,2
2009	4554	24,5	2576	19,5	510	23,6
2010	4675	25,8	2676	20,9	565	25,9

² A 2011-es szerbiai népszámláláskor először vezették be az együttélés esetében opcióként az élettársi kapcsolatot.

A női termékenység alakulásáról a születésszámok csökkenésénél többet árulnak el a születési arányszámok. Ezer főre vetítve a születések számát azt tapasztaljuk, hogy a vizsgált periódusban 10 ezrelékről – kisebb ingadozásokkal – csökkent le az együttható 8 ezrelék környékére.

3. táblázat

Születési arányszámok a vajdasági magyarok körében

	Nyers születési arányszám	Általános termékenységi arányszám 15–49	Teljes termékenységi arányszám
2002	9,7	43,1	1,50
2003	9,9	44,5	1,55
2004	10,1	45,1	1,58
2005	8,9	40,1	1,40
2006	9,1	40,4	1,41
2007	8,6	38,8	1,35
2008	8,4	37,7	1,32
2009	8,2	36,9	1,29
2010	8,4	37,6	1,32

Az általános termékenységi arányszám kiszámításával általánosabb képet kaphatunk a női termékenységről, mivel nem a teljes népességhez viszonyítjuk az újszülöttek számát, hanem figyelembe vesszük az adott év szülőképes korban lévő nők kontingens (15–49 év közöttiek) létszámát. Becsléseink szerint ez a szám a vizsgált időszakban nagy mértékben csökkent 65 296-ról 57 793-ra. Az általános termékenységi arányszám értéke pedig 43,1-ről csökkent 37,6-ra. A vizsgált időszakban volt három év, amikor növekedett a mutató, azonban utána rohamosan csökkenni kezdett. A 2002–2004-es időszak javuló demográfiai mutatói a hetvenes években született, még tömegesnek mondható és el nem vándorolt generáció gyermekvállalásának tudható be. A reprodukció egyik további mutatója a teljes termékenységi arányszám, az a hipotetikus szám, amely megmutatja, hogy az adott év születési tendenciái mellett egy nő hány gyermeket szülne az élete során. A fentebb már említett három évben ez a szám meghaladta az 1,5-öt, ami ugyan elmarad a generációs reprodukcióhoz szükséges 2,1-es szinttől, de még viszonylag magasnak mondható. Ez a szám 2010-re hirtelen 1,3-ra csökkent. Kijelenthető tehát, hogy az elmúlt időszakban egy fontos és kedvezőtlen fordulat (2005) következett be az újszülöttek számában és a női termékenységet illetően is. A 2002-es népszámlálás után javulni látszottak a születési mutatók, azonban a 2010-re megfordult a tendencia és jelentős csökkenést könyvelhetünk el.

Az elhalálozások számának alakulása 2002 és 2010 között a vajdasági magyarok körében

A halálozások száma a vajdasági magyarok körében a csökkenőben van. A nyolcvanas évek elején átlépte és érte el maximumát, az évi 6000 főt, és egészen a kilencvenes évek végéig stagnált, majd pedig csökkenni kezdett ez a szám. 2010-ben 4903 magyar nemzetiségű hunyt el a Vajdaságban.

4. táblázat

Az elhalálozások száma és aránya a Vajdaságban nemzetiségeként, 2002–2007

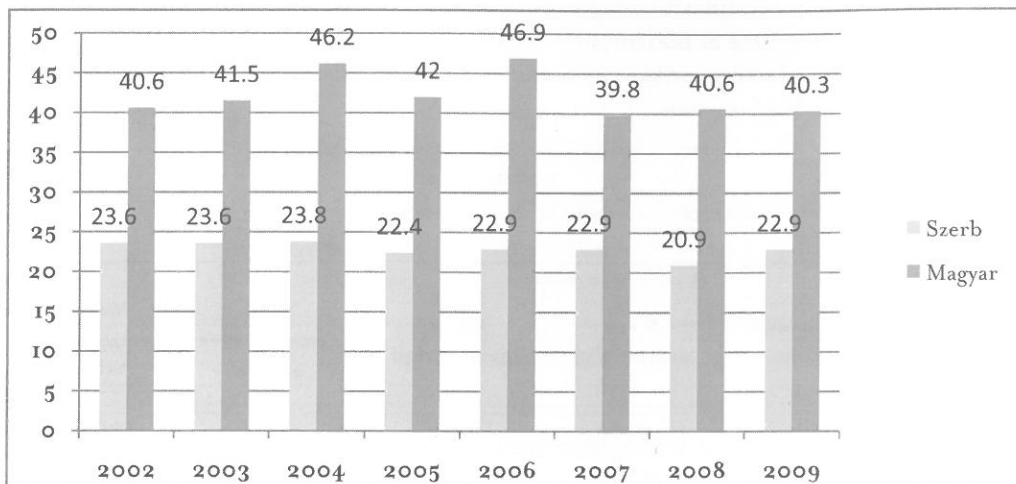
	Halálozások száma	Szerb nemzetiségű	Magyar nemzetiségű	Szerb nemzetiségűek aránya	Magyar nemzetiségűek aránya
2002	29 506	18 135	5907	61,46	20,01
2003	29 741	18 589	5770	62,50	19,40
2004	29 764	18 713	5693	62,87	19,13
2005	30 124	18 943	5771	62,88	19,15
2006	29 114	1 8439	5514	63,33	18,94
2007	28 825	18 413	5385	63,87	18,68
2008	28 200	18 170	5085	64,43	18,03
2009	28 252	18 214	5206	64,46	18,43
2010	28 399	18 080	4903	63,60	17,26

Az elhalálozottak számbeli csökkenésének köszönhetően mérséklődött a magyar népesség fogyatkozásának mértéke is. A magyar nemzetiségű elhunytak aránya az össz-elhalálozáson belül magasan felette van a népességen belül alkotott arányuknál. Az elhunytak közel 20 százaléka volt magyar nemzetiségű a vizsgált periódus elején, habár ez az arány is csökkenőben van. A halandósági együttható a vajdasági magyarok körében 2002-ben 20,3 ezrelékről lassan csökkent 18,9 ezrelékre. A szerb nemzetiségű elhunytak száma stagnál, 18 és 19 ezer között mozgott a vizsgált időszakban, viszont az arányuk az össz-elhalálozások között növekedett. A vitálstatisztikai adatok nemzetiségek szerinti bontása is mutatja a Vajdaság térszerkezetének átalakulását: egyre inkább veszt nemzeti sokszínűségéből és multikulturalizmusából a térség, hiszen a szerb nemzetiségűek aránya nő, míg a kisebbséget alkotó nemzetiségek száma és aránya erőteljesen csökken.

A vizsgált időszakban az elhalálozások zöme öregkori halál, hiszen az elhunytak háromnegyede 65 évnél idősebb. Szinte tabutémának számít, de a vajdasági magyarok körében nagyon magas az öngyilkosságok száma. A Vajdaságban élő nemzetiségek között a magyar nemzetiség esetében találjuk a legmagasabb értéket, 100 ezer főre vetítve 40 felettit. A 2002–2010-es periódusban évente mintegy 100–130-an vetettek véget saját életüknek.

2. ábra

Az öngyilkosságok száma a Vajdaságban, szerb és magyar nemzetiségi bontásban 2002–2009

Az öngyilkosságok többsége időskori öngyilkosság, és jellemzően férfiak követik el. Ez az arány magasnak számít, egybevág a magyarországi határmenti megyék (Csongrád és Bács-Kiskun megye) adataival.

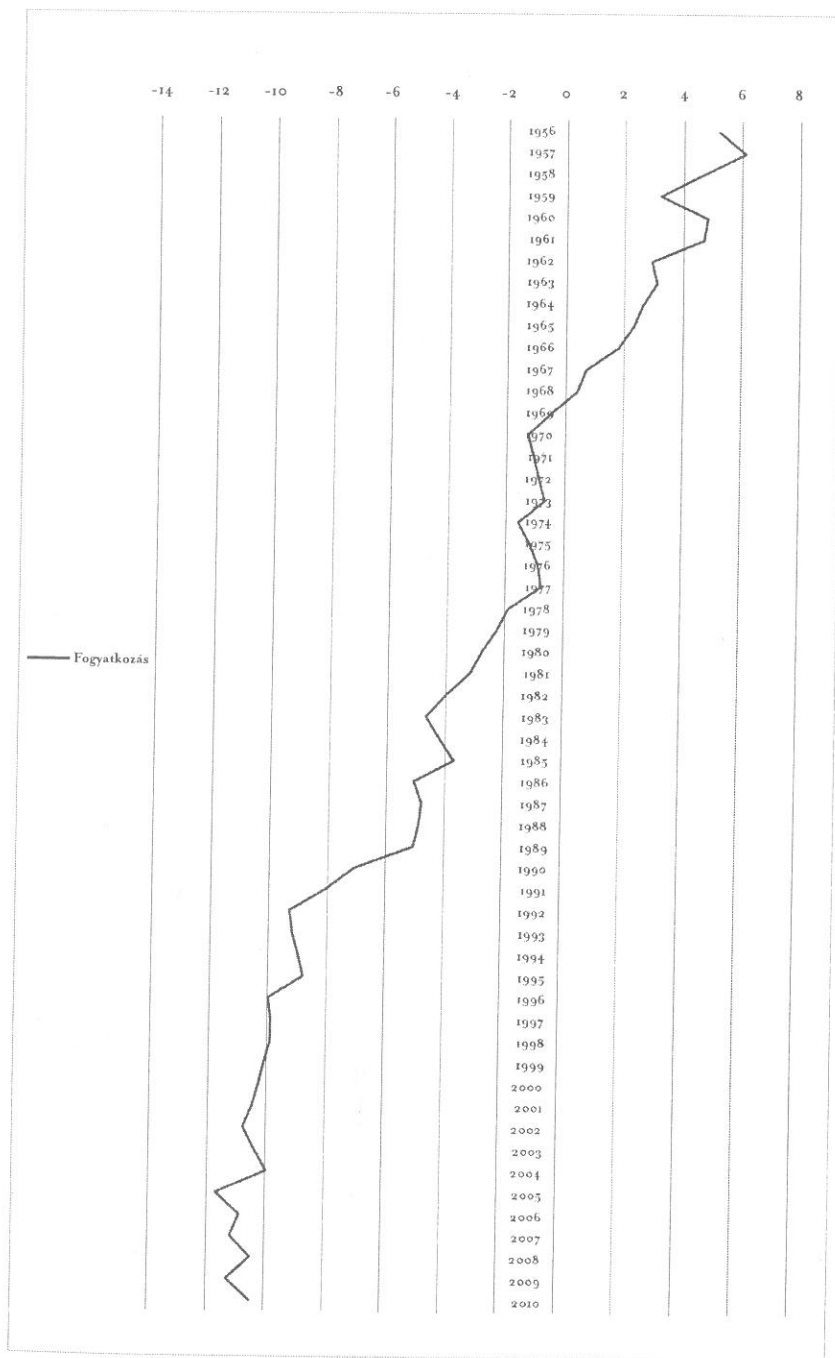
Természetes népszaporodás a vajdasági magyarok körében 2002–2010

A természetes népszaporodás a születések és a halálozások közötti különbség. Ha egy társadalomban ugyanannyian halnak meg, mint ahányan születnek, akkor 0 értéket kapunk. Amennyiben többen halnak meg, mint ahányan születtek, akkor negatív ez az érték, ha pedig többen születnek, akkor pozitív. A szám nagysága mutatja a gyarapodás vagy fogyatkozás mértékét, amit ezrelékben fejezünk ki. A vajdasági magyarok esetében ez a szám 1969 óta negatív, azaz többen halnak meg, mint ahányan születnek. A hetvenes években a születések és a halálozások száma stabilizálódott, azonban a nyolcvanas években egyre nagyobb lett a különbség a két szám között: nőtt a halálozások és csökkent a születések száma.

Vajdaságban a természetes fogyatkozás -5 ezrelék, és évről évre mérsékelten növekszik. A nemzetiségeket külön vizsgálva elmondható, hogy csak a roma etnikum és az albán nemzetiség esetében találunk pozitív népszaporulatot, az összes többi esetében negatív az érték. A magyar népességnél gyorsabban csak horvát nemzetiségűek fogyatkoznak (-17 ezrelék). A magyar népesség esetében a fogyatkozás stabilan 10 ezrelék felett volt a vizsgált időszakban, ami azt jelenti, hogy évente egy százalékkal csökken a magyarok száma Vajdaságban. Évente, kisebb nagyobb ingadozással ugyan, de háromezer fővel csökken a népesség, ami egy falunyi népességnek megfelelő veszteség.

3. ábra

A magyar népesség fogyatkozása ezrelékben 1956–2010

5. táblázat

A vajdasági magyar népesség népmozgalmi egyenlege 2002–2010 között

	Újszülöttek	Elhunytak	Nyers születési arányszám	Halandósági együttható	Fogyatkozás	Természetes szaporodás
2002	2817	5907	9,7	20,3	-3134	-10,6
2003	2839	5770	9,9	20,1	-2980	-10,2
2004	2861	5693	10,1	20,1	-2832	-10,0
2005	2490	5771	8,9	20,7	-3281	-11,8
2006	2489	5514	9,1	20,1	-3025	-11,0
2007	2333	5385	8,6	19,9	-3052	-11,3
2008	2236	5085	8,4	19,1	-2849	-10,7
2009	2164	5206	8,2	19,8	-3042	-11,6
2010	2175	4903	8,4	18,9	-2728	-10,5

2002 óta a születések és a halálozások közötti különbségből kifolyólag közel harmincezerrel csökkent a vajdasági magyarok létszáma. Előrevetítve a jelenlegi tendenciákat nem látszik a fogyatkozás mérséklődésének esélye, sőt valószínűsíthető a további fokozódás. A szülőképes korban lévő női kontingens létszámának, valamint a gyermekvállalási hajlandóságnak a csökkenése előrevetíti a születések további csökkenését.

A vajdasági magyarok migrációs vesztesége 2002 és 2010 között

A 2002-es népszámlálás adatai döbbsentették rá először a vajdasági magyar közvéleményt, hogy milyen sokan hagyták el szülőföldjüket a kilencvenes évek viszontagságai elől menekülve. Elsőként a legmobilisabb, tőkével és konvertálható tudással rendelkező magyar elit és értelmiség hagyta el szülőföldjét az 1990-es évek elején. Jelentős demográfiai veszteséget jelentett, hogy az elvándorlók között felülreprezentáltak voltak a fiatalok és a diplomások is. Több migrációs hullámról beszélhetünk: az 1948 és 1991 közötti időszakban a vajdasági magyarok migrációs vesztesége majdnem eléri a 70 ezret.³ Az első emigráns hullámnak célja főleg Nyugat-Európa volt, és leginkább az ideiglenes munkavállalás motiválta. A kilencvenes években az új, leginkább preferált migrációs célország Magyarország lett. Több csoportba sorolhatók, akik ekkor hagyták el szülőföldjüket: a háborúk és annak következményei (szankciók) elől menekülők, továbbtanulási céljából Magyarországra költözők. Tehát főleg politikai és gazdasági motivációja volt az

³ GÁBRITY MOLNÁR Irén: *Tájéltentítátsunk a materiális és immateriális tényezők ölelésében = Regionális erőnlét*, szerk. Gábrity Molnár Irén – Mirnics Zsuzsa, MTT Könyvtár, Szabadka, 2008, 35.

elvándorlásnak. Még egy lendületet kapott az elvándorlási hullám 1999-ben, a NATO-bombázások idején. A 2000-es évek elejétől számíthatjuk a harmadik korszakot, amikor a migráció oka újra gazdasági lett, azaz a jobb megélhetés reményében kelnek útra az emberek. Az Identitás Kisebbségkutató Műhely 2010-ben végzett egy kutatást, melynek célja a vajdasági magyar egyetemisták migrációs szándékának felmérése volt. A felmérésben részt vevő felsőfokú oktatási intézmények hallgatóinak 22,9 százalékában egyáltalán nem merült fel az elvándorlás gondolata, 52,3 százalék azok aránya, akik foglalkoznak az elvándorlás gondolatával, 10,6 százalék azok aránya, akik elmennének, de nincs rá lehetőségük, és 14,2 százaléknál nyilatkoztak úgy, hogy a döntést már meghozták arról, hogy el fogják hagyni a szülőföldjüket.⁴ Jelentős különbség mutatkozik a Szerbiában és a Magyarországon tanulók elvándorlási hajlandósága között: a Szerbiában tanulók esetében 5 százalék körüli, míg a Magyarországon tanulók esetében 30 százalék feletti a biztos elvándorlók aránya. Ebből látszik, hogy a külföldi továbbtanulás már a migrációs csatorna része, és növeli az elvándorlás valószínűségét. A szándékot növeli az otthoni elhelyezkedés kudarca is: amennyiben nem tudnának munkát találni Szerbiában, a megkérdezettek 80 százaléka elhagyná szülőföldjét.

Egy másik, az Identitás Kisebbségkutató Műhely által végzett kutatás szerint minél idősebbek a megkérdezettek, annál kisebb a migrációs szándék. Azonban a 65 évnél idősebbek között is közel 15 százalék azok aránya, akik vagy foglalkoznak az elvándorlás gondolatával, vagy pedig mennének, de nincs rá lehetőségük.⁵

6. táblázat

A Magyarországon tartózkodó és magyar állampolgárságot szerzett szerb állampolgárok száma

	Magyarországon tartózkodó szerb állampolgárok száma	Állampolgárságot szerzett szerb állampolgárok száma
2002	11 975	470
2003	11 693	343
2004	12 367	533
2005	13 643	949
2006	12 111	357
2007	12 638	757
2008	17 186	757

1993 és 2008 között 12 556 szerbiai állampolgár kapott magyar állampolgárságot: 97 százalékuk magyar anyanyelvű.⁶ A Magyarországon élő szerb állampolgárok legnagyobb

⁴ Migrációs szándék a vajdasági magyar egyetemisták körében, www.idkm.org/tanulmanyok/Migracios_szandekl.pdf.

⁵ Szórványkutatás – Kérdőíves vizsgálat a vajdasági magyar szórványközösségben, www.idkm.org/hirek/Kerdoivek_elemzese.pdf.

⁶ KINCSES Áron – TAKÁCS Zoltán: Szerb állampolgárok Magyarországon, Területi Statisztika 2010, 189.

része Észak-Vajdaságból érkezett, és leginkább Budapesten, illetve Csongrád és Bács-Kiskun megyében élnek.⁷

A vizsgált időszakban a Magyarországon tartózkodó szerb állampolgárok száma 12 ezerről 17 ezerre növekedett, ami jelentősnek mondható. 2002 és 2008 között 4166 szerb állampolgár szerzett magyar állampolgárságot. Ingadozó az állampolgárságot megszerzettek évenkénti aránya, hiszen volt év, amikor majdnem ezren, és volt év, amikor 343-an szereztek állampolgárságot. Ez a kilencvenes évekhez képest mérséklődött, azonban feltételezhető, hogy ilyen ütemű migrációs veszteséggel továbbra is számolhatunk a vajdasági magyarok esetében.

Vegyesházasságok a vajdasági magyarok körében és az asszimiláció

A vajdasági magyarokra vonatkozó házassági statisztikák csak felszínesen ismertek. Egyre kevesebben és egyre idősebben kötnek házasságot. A vizsgált, 2002 és 2010 közötti időszakban a magyar vonatkozású házasságkötések száma több mint 30 százalékkal esett vissza, 2071-ről 1407-re. A nyers házassági arányszám 7,1 ezrelékről csökkent 5,5 ezrelékre. A házasságkötések többsége a Vajdaságban homogén házasság, azaz a házasságra lépők nemzeti hovatartozása megegyezik. Egy többnemzetiségű társadalomban azonban elkerülhetetlen a különböző nemzetiségek keveredése. A magyar népesség esetében magas arányt képviselnek a vegyesházasságra lépők. A téma vajdasági kutatói szerint a vegyesházasság a nemzeti kisebbségek asszimilálásának tudatos eszadalmi oka is lehet: a nemzeti csoportok közötti határok és távolságok átjárhatósága, a párválasztásra vonatkozó megengedő/toleráns normakészlet, a nemzeti kisebbségi identitást kitermelő intézmények (gyengülő) ereje. Ezenkívül beszélhetünk egyfajta strukturális kényszerről is, ami egyrészt az etnikai térszerkezetet jelenti, másrészt azokat a funkcionális helyeket, ahol a „házassági piac” szereplői találkozhatnak egymással.⁸

A vegyesházasságokra vonatkozóan 1953-tól rendelkezünk statisztikai adatokkal. Ez idő alatt a vegyesházasságok aránya folyamatosan nőtt a magyarok körében. A vegyesházasságokra vonatkozó adatok esetében az úgynevezett „statisztikai házasság” fogalmát használom, ahogy a téma romániai és szlovákiai kutatói is.⁹ A statisztikai házasság az adott nemzetiséghez tartozó, házasságra lépők felével egyenlő.

Az elmúlt kilenc évben a homogén házasságok száma jelentősen csökkent és bőven ezer alá esett, de a nem magyar házaspárt választók száma is csökkent. Arányait tekintve azonban a vegyesházasságok aránya végig 27-30 százalék között ingadozott. Több és szórvány viszonylatban jelentős különbséget tapasztalhatunk e területen: előbbiben az arány 10-15 százalék között ingadozik, az utóbbiban viszont 50 százalék felett van.

⁷ Uo., 192.

⁸ GYURGYIK László – KISS Tamás: *Párhuzamok és különbségek*, EÖKK, Budapest, 2010, 104.

⁹ Vö. GYURGYIK László: *Aszlovákiai vegyesházasságok demográfiai vonatkozásai 1949-től napjainkig*, Regio 1998/2., 132.

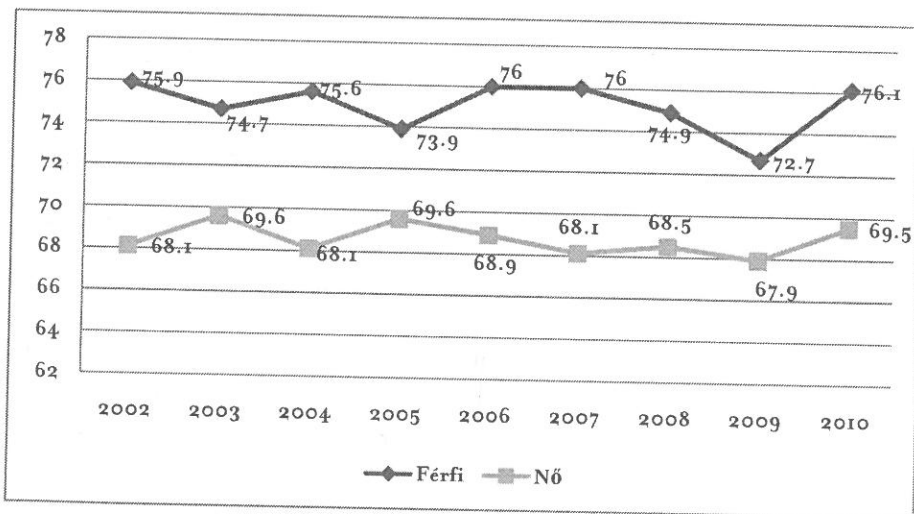
7. táblázat

A vegyes- és homogén házasságok aránya a vajdasági magyarok körében 2002–2010

	Magyar homogén házasságok száma	Nem magyar férjet választó magyar nők	Nem magyar feleséget választó magyar férfiak	Vegyesházasságok aránya (százalék)	Homogén házasságok aránya (százalék)
2002	1160	542	369	28,2	71,8
2003	1188	518	402	27,9	72,1
2004	1142	534	368	28,3	71,7
2005	984	429	347	28,3	71,7
2006	969	437	305	27,7	72,3
2007	994	464	313	28,1	71,9
2008	897	412	300	28,4	71,6
2009	807	381	302	29,7	70,3
2010	803	352	252	27,3	72,7

4. ábra

Homogén házasságok kötők nemek szerinti megoszlása 2002–2009

A vajdasági magyar nők nagyobb százalékban kötnek vegyesházasságot, mint a férfiak. A nők esetében a saját nemzetiségű házaspárt választók aránya 70 százalék alatt volt 2002 és 2009 között. A férfiak esetében ez az arány meghaladta a 75 százalékot, igaz, az utóbbi három évben csökkent.

A 2002-es népszámlálás családok nemzetiségére vonatkozó adatait felhasználva meg tudjuk határozni az etnikai reprodukció mértékét a vajdasági magyarok körében. Etnikai reprodukció alatt értem, hogy a magyar vonatkozású házasságokból született gyermekek hány százaléka lesz magyar nemzetiségű. A gyermeket nevelő házasságban élt 45 737 magyar nő házastársa közül 34 332 magyar, 7008 szerb, 1066 horvát és 541 jugoszláv nemzetiségű volt. A gyermeket nevelő házasságban élt 43 140 magyar férfi házastársa közül 34 332 magyar, 4831 szerb, 1037 horvát és 590 jugoszláv nemzetiségű volt. Felmerül a kérdés, hogy ezekben a családokban a gyermekek nemzetisége hogyan alakul. A 34 332 magyar homogén házasságból 33 918-ban egyezett meg a gyermekek nemzetisége a szülőkével, tehát a tiszta magyar családokban is csak 98,8 százalékos az etnikai reprodukció. A vegyesházasságokban attól függően, hogy a férj vagy a feleség a magyar nemzetiségű, másként alakul az etnikai reprodukció. Abban az esetben, ha a férj a magyar, a feleség pedig más nemzetiségű, hozzávetőlegesen 50 százalék az aránya annak, hogy a gyermek magyar lesz-e. Azonban ha a feleség a magyar nemzetiségű, akkor mindösszesen 30 százalékban identifikálódik a gyermek az édesanyja nemzetisége alapján. Kijelenthető tehát, hogy a vegyesházasság az asszimiláció felgyorsítója.

Az etnikai reprodukció kiszámításához nem a 2002-es népszámlálási adatokat használjuk fel, hanem az elmúlt kilenc év házassági statisztikáit, mivel a házasságra lépők gyermekvállalás szempontjából aktívabb népesség, ezért valóságosabb információhoz jutunk. A fenti tényezők figyelembevételével kiszámíthatjuk, hogy az etnikai reprodukció a vajdasági magyarok körében 81,2 százalék.¹⁰ Ami azt jelenti, hogy a magyar nők által szült gyermekek hány százaléka lesz magyar nemzetiségű, láthatjuk, hogy mintegy 20 százalékos asszimilációs veszteséggel számolhatunk, és főleg azokban a vegyesházasságokban borul fel az identitásválasztás egyensúlya, ahol a feleség a magyar nemzetiségű. Ennek oka valószínűleg az, hogy a szerb társadalom inkább patriarchális értékek mentén szerveződik, és a szocializáció során inkább apai ágon öröklődik a családi hagyomány, kultúra és identitás is.

Összegzés

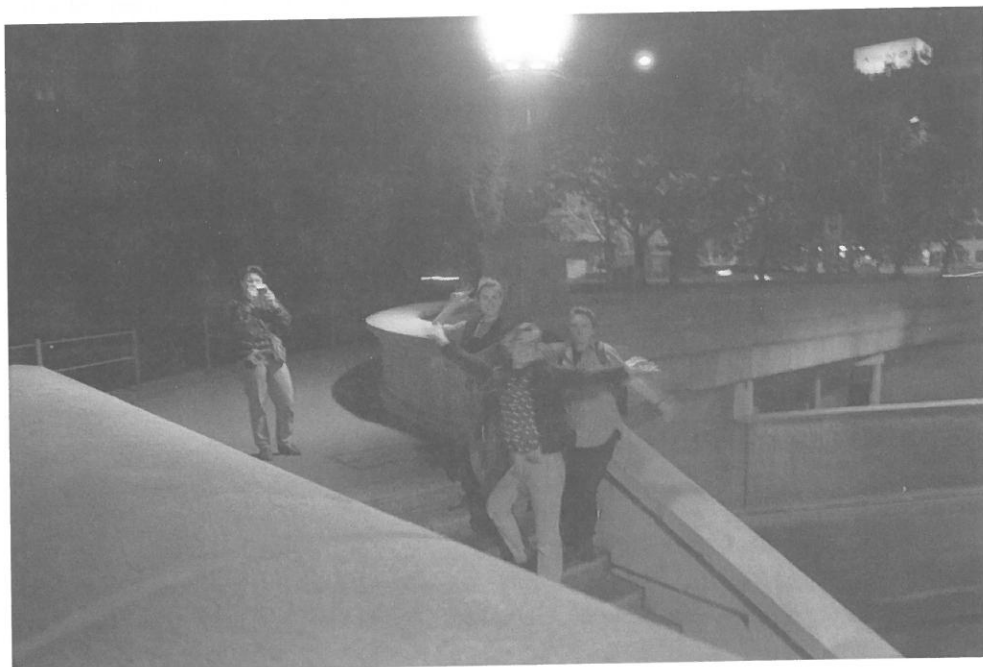
A vajdasági magyar népesség demográfiai mutatói 2002 óta tovább romlottak. A népességfogyatkozás legnagyobb része természetes népmozgalmi egyenleg következménye: évente mintegy 3000 fővel többen halnak meg, mint ahányan születnek. A születések számának drasztikus csökkenése nagyon sok nem annyira demográfiai, mint inkább közpolitikai problémát hoz magával a közeljövőben. Többek között már a közeljövőben fenntarthatatlanná válik a magyar iskolahálózat. Délvidéken a migrációs veszteség a kilencvenes években volt a legnagyobb. A legutóbbi időszakban mérséklődött az el-

¹⁰ GYURGYIK–KISS: *l. m.* A számításához felhasznált képlet: $ER = HomM_{nők} \times 100 + HetM_{nők} \times ER_{Het\_nő} + HetM_{férfi} \times ER_{Het\_férfi}$, ahol HomM – a homogén házasságok aránya; HetM – a vegyesházasságok aránya; ER_{Het_nő} és ER_{Het_férfi} – a vegyesházasságokon belüli etnikai reprodukció, magyar feleség, illetve magyar férj esetében.

vándorlás, azonban még így is jelentős. Évente mintegy 500-1000 fő hagyja el szülőföldjét zömében gazdasági okok miatt, a jobb megélhetés reményében. Az asszimilációs vesztesége a vajdasági magyaroknak jelentős, és főleg a szórványban: folyamatosan nő a vegyesházasságok aránya. A vegyesházasságon belüli etnikai reprodukció kiszámításával láthatjuk, hogy évente az asszimilációs veszteség további 400-500 főre tehető. Összegezve: becsléseink szerint a magyar népesség száma évente mintegy 4000 fővel csökken. Mindent egybevetve megállapíthatjuk, a Vajdaságban a 2011-es népszámlálás idején a magyarok létszáma 250 és 255 ezer között mozgott.

További felhasznált irodalom

- Demografska statistika 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010. Republika Srbija – Republicki zavod za statistiku.
- KISS Tamás: *Adminisztratív tekintet*, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár, 2010.
- MIRNICS Károly: *Asszimilációs tényezők és asszimilációs politika Jugoszláviában (Vajdaságban)*, Regio 1998/2.
- MIRNICS Károly: *Kétnyelvűség a vajdasági vegyesházasságokban*, Regio 1994/4.
- MIRNICS Károly: *Kisebbségi sors*, Forum, Újvidék, 1993.

Fiatalok a Lánchíd pesti hídfőjénél

Lánchíd, részlet